

www.opi.gr

www.opi.gr

ΒΑΣΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ

Supported by:

OFFICE FOR HARMONIZATION
IN THE INTERNAL MARKET
(TRADE MARKS AND DESIGNS)

Βασικός οδηγός για την πνευματική ιδιοκτησία

Εισαγωγή

Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτά μια ολοένα αυξανόμενη σημασία στη σύγχρονη κοινωνική και οικονομική πραγματικότητα, ενώ συνιστά καθοριστικό παράγοντα για την προώθηση της δημιουργικότητας και του πολιτισμού.

Ο παρών οδηγός αποτελεί μέρος μιας σειράς ενημερωτικών οδηγιών του Οργανισμού Πνευματικής Ιδιοκτησίας (ΟΠΙ). Συνιστά μια πρακτική εισαγωγή στην πνευματική ιδιοκτησία και στα συγγενικά δικαιώματα για τους μη ειδικούς. Επεξηγεί σε απλή και κατανοητή γλώσσα τις βασικές αρχές που διέπουν το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας και διευκρινίζει το ζήτημα της «κατοχύρωσης» του δικαιώματος αυτού.

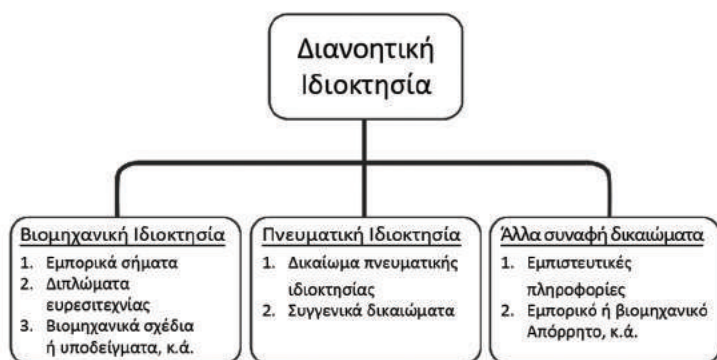
Ο οδηγός αναφέρει τα έργα, τα οποία προστατεύονται με δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας, εξηγεί το περιεχόμενο του δικαιώματος και περιγράφει τις διαφορετικές κατηγορίες εξουσιών που απορρέουν από αυτό. Αντίστοιχα ζητήματα εξηγούνται και για τα συγγενικά δικαιώματα. Απαντά σε ερωτήματα σχετικά με τη διάρκεια και τη μεταβίβαση των δικαιωμάτων και αναφέρει τους περιορισμούς υπέρ των χρηστών που προβλέπει ο νόμος. Τέλος, αναφέρει τους τρόπους με τους οποίους ο δημιουργός ή ο δικαιούχος μπορεί να προστατευτεί σε περίπτωση προσβολής του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενικών δικαιωμάτων και περιγράφει τη σχέση της νέας τεχνολογίας με το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας.

*Ειρήνη Σταματούδη, LL.M., Ph.D.
Διευθύντρια ΟΠΙ*

Η πνευματική ιδιοκτησία αποτελεί μέρος της διανοητικής ιδιοκτησίας

Η διανοητική ιδιοκτησία περιλαμβάνει την πνευματική ιδιοκτησία και τη βιομηχανική ιδιοκτησία. Βασική τους διάκριση, εκτός από το αντικείμενο προστασίας τους, είναι το γεγονός πως στη βιομηχανική ιδιοκτησία μπορούν να προστατευθούν (μεταξύ άλλων) οι ιδέες που παίρνουν τη μορφή νέων λύσεων σε τεχνικά προβλήματα, εφόσον είναι βιομηχανικά εφαρμόσιμες. Στην πνευματική ιδιοκτησία, αντίθετα, οι ιδέες δεν προστατεύονται, παρά μόνο η έκφρασή τους, η συγκεκριμένη μορφή τους, δηλαδή το έργο.

Ο όρος διανοητική ιδιοκτησία αναφέρεται γενικά σε όλα τα δημιουργήματα του ανθρώπινου πνεύματος (της διανοίας). Τα προϊόντα αυτά της διανοίας προστατεύονται μέσω του δίκαιου της διανοητικής ιδιοκτησίας, το οποίο αναγνωρίζει στους δημιουργούς των έργων αυτών δικαιώματα ιδιοκτησίας.

Για περισσότερες σχετικές πληροφορίες μπορείτε να επισκεφτείτε την ιστοσελίδα του ΟΠΙ

<http://www.opi.gr/index.php/2013-10-03-12-23-43/2013-10-04-06-34-37#top>.

Ο ΟΠΙ είναι ο αρμόδιος φορέας στην Ελλάδα για την πνευματική ιδιοκτησία, ενώ για τη βιομηχανική ιδιοκτησία αρμόδιο είναι αφενός για την προστασία

των εμπορικών σημάτων το Υπουργείο Οικονομίας, Υποδομών, Ναυτιλίας & Τουρισμού και συγκεκριμένα η Γενική Γραμματεία Εμπορίου (http://gge.gov.gr/?page_id=555) και αφετέρου για τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας, υποδείγματα χρησιμότητας και τα βιομηχανικά σχέδια ή υποδείγματα ο Οργανισμός Βιομηχανικής Ιδιοκτησίας (www.obι.gr).

Τί είναι πνευματική ιδιοκτησία;

Πνευματική ιδιοκτησία ονομάζεται το δικαίωμα που έχει ο δημιουργός ενός έργου του πνεύματος πάνω σε αυτό, δηλαδή το δικαίωμα που του δίνει τη δυνατότητα να ελέγχει τη χρήση του έργου του. Πνευματική ιδιοκτησία ονομάζεται, επίσης, το σύνολο των κανόνων που ρυθμίζουν το δικαίωμα αυτό και που αποσκοπούν στην προστασία των δημιουργών και των δικαιούχων των συγγενικών δικαιωμάτων.

Βασικός νόμος που διέπει το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας είναι ο ν. 2121/1993 για την «Πνευματική Ιδιοκτησία, συγγενικά δικαιώματα και άλλα πολιτιστικά θέματα» (ΦΕΚ Α΄ 25/1993), όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει (διαθέσιμος στην ιστοσελίδα του ΟΠΙ <http://www.opi.gr/index.php/2013-10-03-12-24-10/2121-1993>).

Γιατί είναι σημαντική η πνευματική ιδιοκτησία;

Η σημασία της πνευματικής ιδιοκτησίας έγκειται στην προστασία του αποτελέσματος της ανθρώπινης δημιουργικότητας, το οποίο αποδίδεται με κάποια μορφή έκφρασης. Η μορφή αυτή έκφρασης, όπως αποτυπώνεται (είτε σε υλική είτε σε άυλη μορφή), αποτελεί έργο του πνεύματος.

Μέσω των έργων του πνεύματος εκφραζόμαστε, κατανοούμε, γνωρίζουμε, μαθαίνουμε, αισθανόμαστε, επικοινωνούμε και ενίοτε ασκούμε επιχειρηματική δραστηριότητα.

Η προστασία των έργων, στην ουσία, συνεπάγεται την προστασία των δημιουργών τους, τον σεβασμό και την αναγνώριση του πνευματικού τους

μόχθου και την εξασφάλιση κινήτρων (οικονομικών και ηθικών) για περαιτέρω δημιουργία.

Η παραγωγή έργων προωθεί τον πολιτισμό και εξασφαλίζει ότι οι δημιουργοί εργάζονται χωρίς εξαρτήσεις και περιορισμούς, καθιστώντας τους κυρίαρχους των έργων τους.

Η πνευματική ιδιοκτησία δεν διασφαλίζει μόνο τα συμφέροντα των δημιουργών αλλά και εκείνα του Κράτους, αφού έχει αντίκτυπο στις θέσεις εργασίας και στις φορολογικές και ασφαλιστικές εισφορές. Συνιστά δε καθοριστικό παράγοντα ανάπτυξης και προώθησης του πολιτισμού.

Η προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας αποτελεί, τέλος, βασικό ανθρώπινο δικαίωμα (δεδομένου ότι αποτελεί μέρος του δικαιώματος στην ιδιοκτησία) και απολαμβάνει συνταγματικής προστασίας (άρθρο 5 παρ. 1 και 3 και άρθρο 17 παρ. 1 του Συντάγματος).

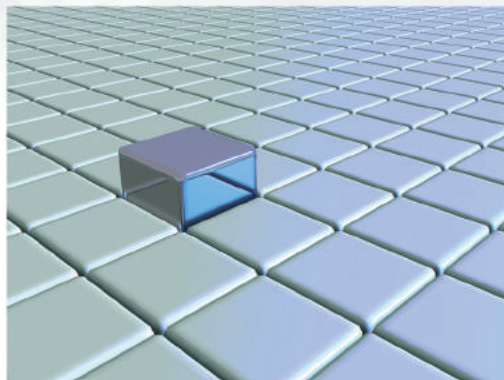
Τί ακριβώς όμως προστατεύει η πνευματική ιδιοκτησία;

Οτιδήποτε δημιουργεί κανείς χρησιμοποιώντας το πνεύμα του και πιο συγκεκριμένα κάθε πρωτότυπο πνευματικό δημιούργημα λόγου, τέχνης ή επιστήμης που εκφράζεται με οποιαδήποτε μορφή προστατεύεται. Με άλλα λόγια κάθε πρωτότυπο έργο προστατεύεται.

Έργα θεωρούνται ιδίως:

- τα **γραφτά έργα** (μυθιστορήματα, χρονογραφήματα, ποιήματα, παραμύθια, σενάρια, στίχοι τραγουδιών, επιστημονικά συγγράμματα κ.ά.),
- τα **προφορικά κείμενα** (π.χ. διαλέξεις, κηρύγματα κ.ά.),
- οι **μουσικές συνθέσεις**,

- τα **θεατρικά έργα**,
- οι **χορογραφίες** και οι **παντομίμες**,
- τα **οπτικοακουστικά έργα** (ταινίες, ντοκιμαντέρ, βιντεοκλίπ, κινούμενα σχέδια κ.ά.),
- τα έργα των **εικαστικών** αλλά και των **εφαρμοσμένων τεχνών** (σχέδια, πίνακες ζωγραφικής, γλυπτά, χαρακτικά, λιθογραφίες, σχέδια κοσμημάτων και επίπλων, οι δημιουργίες μόδας κ.ά.),
- τα **αρχιτεκτονικά έργα**,
- οι **φωτογραφίες**,
- οι **εικονογραφήσεις**,
- οι **χάρτες**,
- τα **τρισδιάστατα έργα**, που αναφέρονται στη **γεωγραφία**, την **τοπογραφία**, την **αρχιτεκτονική**,
- οι **μεταφράσεις**,
- οι **διασκευές**, όπως για παράδειγμα η διασκευή ενός κλασικού θεατρικού έργου σε παιδικό,
- οι **προσαρμογές** και οι **άλλες μετατροπές έργων ή εκφράσεων της λαϊκής παράδοσης**,
- οι **συλλογές έργων ή συλλογές εκφράσεων της λαϊκής παράδοσης ή απλών γεγονότων και στοιχείων**, όπως οι εγκυκλοπαίδειες, οι ανθολογίες κ.ά.,
- οι **βάσεις δεδομένων**, όπως για παράδειγμα μια ψηφιακή εφημερίδα στο διαδίκτυο και
- τα **προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών (η/υ)**.

Για να υπάρχει, συνεπώς, προστασία με το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας πρέπει να υπάρχει έργο. Οι ιδέες, ως ιδέες, δεν προστατεύονται, καθώς στόχος είναι να διασφαλιστεί η ελεύθερη κυκλοφορία των ιδεών για την προώθηση της εξέλιξης και της προόδου και να προστατευθεί μόνο η συγκεκριμένη μορφοποίηση αυτών. Για παράδειγμα, η ιδέα μελοποίησης κάποιων παραδοσιακών μύθων δεν

προστατεύεται. Η συγκεκριμένη, όμως, μελοποίηση ορισμένων μύθων αποτελεί αντικείμενο δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας. Ακόμη και μια επιχειρηματική ιδέα, όσο καινοτόμος και προσοδοφόρα και αν είναι, δεν μπορεί να αποτελέσει έργο και να προστατευθεί βάσει της πνευματικής ιδιοκτησίας, όπως για παράδειγμα ένας καινούριος τρόπος διαφήμισης σε ανελκυστήρες ή σε πόρτες ταξί, η ιδέα διανομής κατ' οίκον διαιτητικού φαγητού ή η ιδέα για τη δημιουργία μίας πρωτοποριακής ιστοσελίδας ή μίας ευφάνταστης εφαρμογής κινητού τηλεφώνου.

Για να προστατευθούν τα έργα με το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας θα πρέπει ακόμη να είναι πρωτότυπα. Ο νόμος δεν ορίζει τι είναι πρωτοτυπία. Αυτό, ωστόσο, που έχει επικρατήσει είναι ότι πρωτότυπα είναι τα έργα που δεν προϋπήρχαν και αν τα δημιουργούσε κάποιος τρίτος από την αρχή με τον ίδιο σκοπό στο μυαλό του δεν θα κατέληγε στο ίδιο δημιουργικό αποτέλεσμα (κριτήριο της στατιστικής μοναδικότητας).

Τί άλλο, όμως, **δεν προστατεύεται** από την πνευματική ιδιοκτησία εκτός από τις ιδέες και τα μη πρωτότυπα έργα;

Δεν προστατεύονται:

- οι νόμοι,
- οι δικαστικές αποφάσεις,
- τα διοικητικά έγγραφα,
- οι εκφράσεις της λαϊκής παράδοσης (π.χ. παραδοσιακά ποιήματα και τραγούδια, γνωμικά, παροιμίες και δημοτικοί χοροί),
- οι ειδήσεις και τα απλά γεγονότα,
- οι μαθηματικοί τύποι,
- οι διαδικασίες και οι μέθοδοι,
- τα έργα των οποίων η προστασία της διάρκειας της πνευματικής ιδιοκτησίας έχει λήξει.

Όλα αυτά δεν προστατεύονται αυτοτελώς, αν υποστούν, όμως, μια επεξεργασία, αν υπάρχει, δηλαδή, μια διασκευή κάποιων παραδοσιακών τραγουδιών, αυτή η διασκευή μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο προστασίας ή αν υπάρχει μια συλλογή νόμων, η συλλογή ως τέτοια μπορεί να προστατευθεί.

Για περισσότερες σχετικές πληροφορίες μπορείτε να επισκεφτείτε την ιστοσελίδα του ΟΠΙ

<http://www.opi.gr/index.php/2013-10-03-12-23-43/2013-10-04-06-34-37#f2>.

Σημαντική επισήμανση:

Η προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας πάνω σε ένα πνευματικό έργο υφίσταται **ανεξάρτητα από την αισθητική ή καλλιτεχνική αξία του έργου, ακόμη και ανεξάρτητα από τον παράνομο ή ανήθικο χαρακτήρα του**. Συνεπώς, ακόμη και έργα αμφιβόλου αισθητικής, graffiti, ή έργα πορνογραφικού περιεχομένου μπορούν να προστατευθούν με δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας.

Διάρκεια του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας

Η προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας δεν κρατάει για πάντα: εβδομήντα (70) χρόνια μετά τον θάνατο του δημιουργού το έργο είναι πια κοινό κτήμα για όλους και καθένας είναι ελεύθερος να το χρησιμοποιεί, χωρίς να ζητάει άδεια. Ωστόσο μετά τη λήξη της προστασίας το Δημόσιο, εκπροσωπούμενο από τον Υπουργό Πολιτισμού και Αθλητισμού καθίσταται αρμόδιο για την άσκηση των ηθικών εξουσιών της αναγνώρισης της πατρότητας και της διατήρησης της ακεραιότητας του έργου που έχει γίνει κοινό κτήμα. Ο σκοπός αυτής της ρύθμισης είναι η αποτροπή της αλλοίωσης του εθνικού πολιτισμού, ιδίως, όσον αφορά έργα υψηλού πολιτιστικού χαρακτήρα.

Η διάρκεια των συγγενικών δικαιωμάτων ορίζεται κατά κανόνα σε πενήντα (50) χρόνια με αφετηρία κάποια επιχειρησιακά σημεία της παραγωγής ή της διάθεσης του έργου, εκτός από ορισμένες περιπτώσεις όπου κι εκεί ισχύουν τα εβδομήντα (70) χρόνια.

Συνεπώς, μετά τον θάνατο του δημιουργού οι κληρονόμοι του ασκούν τόσο το περιουσιακό όσο και το ηθικό δικαίωμά του (το περιουσιακό και το ηθικό δικαίωμα αποτελούν τα δύο μέρη του δικαιώματος της πνευματικής ιδιοκτησίας, βλ. παρακάτω). Το περιορισμένο χρονικό διάστημα λειτουργεί συμβιβαστικά ανάμεσα στα συμφέροντα των δημιουργών και των δικαιούχων να επωφεληθούν από την εκμετάλλευση των έργων τους και στα συμφέροντα της ολότητας να έχει ελεύθερη πρόσβαση σε αυτά.

Για περισσότερες σχετικές πληροφορίες μπορείτε να επισκεφτείτε την ιστοσελίδα του ΟΠΙ

<http://www.opi.gr/index.php/2013-10-03-12-23-43/2013-10-04-06-34-37#f6>.

«Κατοχυρώνεται» το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας;

Το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας **αποκτάται χωρίς διατυπώσεις**. Η προστασία με δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας είναι **αυτόματη** με τη δημιουργία του έργου, χωρίς να απαιτείται καμία διαδικασία. Συνεπώς, δεν απαιτείται καμία ενέργεια προκειμένου ο δημιουργός να αποκτήσει δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας πάνω στο έργο του. Από τη στιγμή που κάποιος δημιουργεί ένα πρωτότυπο έργο, απολαμβάνει αυτόματα όλα τα δικαιώματα που απορρέουν από την πνευματική ιδιοκτησία. Αυτή, όμως, η απουσία τυπικών διαδικασιών οδηγεί κάποιες φορές σε ορισμένες πρακτικές δυσκολίες και συγκεκριμένα στη δυσκολία εύρεσης αποδείξεων ότι, για παράδειγμα, το έργο δημιουργήθηκε από το συγκεκριμένο πρόσωπο τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή.

Αυτό που ακολουθείται στην πράξη για να υφίσταται ένα τεκμήριο, μια απόδειξη, στα χέρια του δημιουργού σε περίπτωση αμφισβήτησης της πατρότητας του έργου ή του χρονικού σημείου δημιουργίας του, είναι η εφαρμογή δύο πρακτικών. Ο δημιουργός μπορεί να απευθυνθεί σε συμβολαιογράφο και να πραγματοποιήσει μια πράξη κατάθεσης του έργου του. Εναλλακτικά μπορεί να αποστείλει συστημένη επιστολή στον εαυτό του ή σε τρίτον (συστήνουμε την αποστολή δύο επιστολών) και να διατηρήσει τον φάκελο σφραγισμένο, μέχρις ότου -και εφόσον

βέβαια- δημιουργηθεί κάποιο πρόβλημα, οπότε και θα ανοιχθεί ο φάκελος στο δικαστήριο από τον δικαστή, ο οποίος και θα βεβαιώσει το περιεχόμενο του φακέλου, τον αποστολέα και την ημερομηνία αποστολής του. Και οι δύο αυτές πρακτικές δημιουργούν ένα μαχητό τεκμήριο υπέρ αυτού που προβαίνει σε μια από αυτές, το οποίο επιδέχεται ανταπόδειξη. Μπορεί, δηλαδή, να αμφισβητηθεί και να ανατραπεί, εάν προσκομιστούν στο δικαστήριο στοιχεία που αποδεικνύουν κάτι διαφορετικό. Ωστόσο, είναι μία πρακτική μέθοδος που βοηθά τον δημιουργό να αποδείξει -σε ένα πρώτο στάδιο- ότι ο ίδιος δημιούργησε το έργο και ότι αυτό υπήρχε τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή, κατά την οποία έγινε η πράξη κατάθεσης ή η αποστολή της επιστολής.

Η υποχρέωση κατάθεσης κάθε είδους εντύπων στην Εθνική Βιβλιοθήκη δεν σχετίζεται με ζητήματα «κατοχύρωσης» δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Εξυπηρετεί, κυρίως, σκοπούς ενίσχυσης και συγκέντρωσης της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Επίσης, η προσθήκη του σήματος © στα έργα πνευματικής ιδιοκτησίας είναι αδιάφορη για τη γένεση του δικαιώματος και δεν προσθέτει, ούτε αφαιρεί τίποτα αναφορικά με θέματα πνευματικής ιδιοκτησίας. Συνεπώς, η ένδειξη © δεν είναι υποχρεωτική για την απόλαυση των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Στην πράξη, ωστόσο, διευκολύνει τους χρήστες έργων να μάθουν ποιος είναι ο δικαιούχος του συγκεκριμένου έργου.

Για περισσότερες σχετικές πληροφορίες μπορείτε να επισκεφτείτε την ιστοσελίδα του ΟΠΙ

<http://www.opi.gr/index.php/2013-10-03-12-23-43/2013-10-04-06-34-37#f3>.

Ποιός είναι ο δικαιούχος του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας;

Σύμφωνα με τα προηγούμενα, η πνευματική ιδιοκτησία υπάρχει από τη στιγμή που κάποιος δημιουργεί ένα έργο, όποια μορφή και αν έχει αυτό. Η ολοκλήρωση του έργου είναι αδιάφορη για το δίκαιο της πνευματικής

ιδιοκτησίας. Και τα ημιτελή έργα προστατεύονται. Μόνο, όμως, ο δημιουργός, δηλαδή το φυσικό πρόσωπο που δημιούργησε το έργο, είναι ο δικαιούχος του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και μπορεί να επικαλείται την προστασία του. Ο δημιουργός μπορεί στη συνέχεια να μεταβιβάσει τα δικαιώματά του, όπου αυτός κρίνει (σε άλλο φυσικό ή νομικό πρόσωπο) και στην έκταση που επιθυμεί.

Τις περισσότερες φορές είναι εύκολο να αναγνωρισθεί ο δημιουργός, καθώς αναφέρεται το όνομά του πάνω στο έργο, όπως για παράδειγμα στο εξώφυλλο ενός βιβλίου αναφέρεται ο συγγραφέας του ή ένας πίνακας έχει υπογραφεί από τον ζωγράφο του.

Δεν είναι σπάνιες οι περιπτώσεις, όπου για να δημιουργηθεί ένα έργο υπάρχει η συνεργασία περισσοτέρων, καθένας από τους οποίους συνεισφέρει δημιουργικά. Ανάλογα με τον τρόπο που συμπράττουν τα φυσικά πρόσωπα, δημιουργούνται έργα συνεργασίας, συλλογικά ή σύνθετα έργα.

Στα έργα συνεργασίας δύο ή περισσότεροι δημιουργοί συμπράττουν για τη δημιουργία του ίδιου έργου, στο οποίο τελικά είναι και συνδικαιούχοι κατά ίσα μέρη, εκτός αν συμφωνήθηκε κάτι άλλο.

Αν περισσότεροι δημιουργοί συνεισφέρουν τις αυτοτελείς συμβολές τους, προκειμένου να δημιουργηθεί ένα ενιαίο έργο υπό τη διεύθυνση και τον συντονισμό ενός προσώπου, τότε δημιουργείται ένα συλλογικό έργο, π.χ. οι διάφορες συλλογές. Στο συλλογικό έργο δικαιούχος είναι αυτός που το διευθύνει και το συντονίζει, ενώ ο καθένας από τους δημιουργούς είναι δικαιούχος σε σχέση με την αυτοτελή συμβολή του, εφόσον αυτή μπορεί να γίνει αντικείμενο χωριστής εκμετάλλευσης.

Τέλος, σύνθετο έργο έχουμε όταν αυτό αποτελείται από έργα που έχουν δημιουργηθεί χωριστά, π.χ. το τραγούδι, που αποτελείται από τη μουσική σύνθεση και τον στίχο. Στο σύνθετο έργο οι δημιουργοί των επιμέρους τμημάτων είναι ταυτόχρονα συνδικαιούχοι επί του κοινού σύνθετου έργου και ο καθένας χωριστός δικαιούχος των δικαιωμάτων επί της αυτοτελούς συμβολής του, εφόσον αυτή είναι δεκτική χωριστής εκμετάλλευσης.

Τί περιλαμβάνει το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας;

Η ουσία του δικαιώματος της πνευματικής ιδιοκτησίας, όπως και κάθε δικαιώματος, είναι πως ο δικαιούχος του έχει τον πλήρη έλεγχο επί του έργου του. Συνεπώς, μπορεί αφενός να το χρησιμοποιήσει όπως θέλει και αφετέρου μπορεί να εμποδίσει οποιονδήποτε τρίτο να προβεί σε οποιαδήποτε χρήση του έργου του, χωρίς την άδειά του. Αυτό συνεπάγεται τόσο οικονομικές όσο και ηθικές ωφέλειες για τον δημιουργό. Αυτό δεν σημαίνει βέβαια πως το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας ασκείται χωρίς όρια και χωρίς να λαμβάνονται υπόψη τα αναγνωρισμένα νόμιμα δικαιώματα των χρηστών των έργων και του κοινωνικού συνόλου γενικότερα (βλ. παρακάτω τις Εξαιρέσεις/Περιορισμούς).

Το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας περιλαμβάνει δύο κατηγορίες δικαιωμάτων: το **περιουσιακό** και το **ηθικό δικαίωμα**.

Το **περιουσιακό δικαίωμα** δίνει τη δυνατότητα στον δημιουργό να επωφεληθεί οικονομικά από την εκμετάλλευση του έργου του.

Τί εξουσίες περιλαμβάνει το περιουσιακό δικαίωμα;

1. Την εξουσία **εγγραφής**, το δικαίωμα δηλαδή για την πρώτη ενσωμάτωση του έργου πάνω σε υλικό φορέα, που αποτελεί την απαραίτητη προϋπόθεση και βάση για την περαιτέρω αναπαραγωγή του (π.χ. το δικαίωμα να εγγραφεί μια μουσική σύνθεση σε ένα cd).
2. Την εξουσία **αναπαραγωγής**, δηλαδή την παραγωγή ενός ή περισσότερων αντιτύπων του (π.χ. φωτοτυπίες, εκτύπωση, αντιγραφή cd, αντιγραφή ζωγραφικών έργων, η φόρτωση (uploading) και το κατέβασμα (downloading) έργων στο διαδίκτυο, η αποθήκευση του έργου στον υπολογιστή του χρήστη).
3. Την εξουσία **δημιουργίας παράγωγου έργου**, δηλαδή τη μετάφραση, τη διασκευή, την προσαρμογή ή άλλη μετατροπή του έργου σε σχέση με τη δημόσια χρήση του. Συνεπώς, αν κάποιος μεταφράσει για ιδιωτική του χρήση ένα έργο, δεν χρειάζεται την άδεια του δημιουργού.

4. Την εξουσία **διανομής** που αφορά στη θέση σε κυκλοφορία αντιτύπων του έργου.
5. Την εξουσία **εισαγωγής αντιτύπων** του έργου που παρήχθησαν στο εξωτερικό.
6. Την εξουσία **εκμίσθωσης και δημόσιου δανεισμού**. Η αγορά ενός αντιτύπου δεν δίνει το δικαίωμα στον κάτοχο να το εκμισθώνει ή και να το δανείζει δημόσια χωρίς την άδεια του δημιουργού. Έτσι, π.χ. τα καταστήματα που μισθώνουν ταινίες (video clubs) για να προβούν στην εκμίσθωση μιας ταινίας πρέπει να έχουν λάβει άδεια από τον δημιουργό.
7. Τη **δημόσια εκτέλεση**, δηλαδή κάθε εκτέλεση του έργου που το κάνει προσιτό σε έναν κύκλο ανθρώπων ευρύτερο από τον στενό κύκλο της οικογένειας του χρήστη και το άμεσο κοινωνικό του περιβάλλον, όπως για παράδειγμα η μουσική στα καταστήματα, στα εστιατόρια και σε άλλους δημόσιους χώρους.
8. Την εξουσία **ραδιοτηλεοπτικής μετάδοσης**.
9. Την εξουσία **παρουσίωσης στο κοινό** ενσυρμάτως, ασυρμάτως ή με οποιονδήποτε άλλο τρόπο (**μετάδοση του έργου μέσω διαδικτύου**).

Το περιουσιακό δικαίωμα περιλαμβάνει και το **δικαίωμα παρακολούθησης**. Το δικαίωμα αυτό αφορά στην κάθε μεταπώληση εικαστικού έργου τέχνης, εκτός από αυτή ανάμεσα σε ιδιώτες και συνίσταται σε ένα ποσοστό επί του εκάστοτε τιμήματος. Το ποσοστό αυτό καταβάλλεται από τον πωλητή στον δημιουργό ή στους κληρονόμους του. Σκοπός του δικαιώματος είναι να λειτουργήσει εξισορροπητικά σε σχέση με κάποιες κοινωνικές αδικίες, κατά τις οποίες ο άσημος αρχικά δημιουργός που πούλησε τα έργα του για ασήμαντα ποσά αναγνωρίζεται στη συνέχεια και κάποιοι τρίτοι λαμβάνουν υπέρογκα κέρδη από τη μεταπώληση των ίδιων έργων, χωρίς να μπορεί ο ίδιος ή οι κληρονόμοι του να επωφεληθούν αντίστοιχα. Ο λόγος για τον οποίο το δικαίωμα παρακολούθησης αφορά στα εικαστικά έργα και όχι σε άλλα έργα είναι γιατί τα πρώτα αποτελούν έργα μοναδικής

ενσωμάτωσης, ενώ τα υπόλοιπα έργα παράγονται σε πολλαπλά αντίτυπα με αποτέλεσμα οι δημιουργοί των τελευταίων να έχουν περισσότερες ευκαιρίες οικονομικής εκμετάλλευσης.

Στην περίπτωση που κάποιος πραγματοποιεί κάτι από τα προαναφερθέντα χωρίς την άδεια του δημιουργού, προσβάλλει το περιουσιακό του δικαίωμα.

Το ηθικό δικαίωμα

Ο δημιουργός εκτός από το περιουσιακό δικαίωμα έχει και το **ηθικό δικαίωμα**, το οποίο αποδίδει την ιδιαίτερη φύση του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας, καθώς αποτυπώνει την προσωπική σχέση που συνδέει τον δημιουργό με το έργο του.

Το ηθικό δικαίωμα περιλαμβάνει:

1. Την **εξουσία δημοσίευσης**, δηλαδή τη δυνατότητα του δημιουργού να αποφασίζει αν, πως, πότε και που το έργο θα γίνει προσιτό στο κοινό.
2. Την **εξουσία αναγνώρισης της πατρότητας**. Σύμφωνα με αυτήν ο δημιουργός μπορεί να απαιτεί να αναφέρεται το όνομά του στα αντίτυπα του έργου του με εμφανή τρόπο, καθώς και σε κάθε δημόσια χρήση του, όποτε αυτό είναι εφικτό από τις περιστάσεις. Περιλαμβάνει ακόμη το δικαίωμά του να κρατάει την ανωνυμία του ή να χρησιμοποιεί ψευδώνυμο.
3. Την **εξουσία διατήρησης της ακεραιότητας** του έργου, δηλαδή μπορεί ο δημιουργός να απαγορεύει οποιαδήποτε παραμόρφωση, περικοπή ή άλλη τροποποίηση του έργου του.

4. Την **εξουσία προσπέλασης**, δηλαδή το δικαίωμα να έχει ο δημιουργός πρόσβαση στο έργο του, ακόμη και αν το περιουσιακό δικαίωμα ή η κυριότητα του υλικού φορέα που το ενσωματώνει (π.χ. ο ζωγραφικός πίνακας) ανήκει σε τρίτον. Στην περίπτωση αυτή η προσπέλαση πρέπει να πραγματοποιείται κατά τρόπο που προκαλεί τη μικρότερη δυνατή όχληση στον δικαιούχο. Για παράδειγμα, όταν ένας ζωγράφος μεταβιβάσει έναν πίνακά του, μπορεί σε ένα μεταγενέστερο χρονικό σημείο να ζητήσει από τον ιδιοκτήτη του πίνακα να τον αφήσει να τον δει για να μπορέσει να θυμηθεί κάποια λεπτομέρεια που ίσως του είναι χρήσιμη για κάποιο άλλο έργο που θέλει να δημιουργήσει.
5. Την **εξουσία υπαναχώρησης**, η οποία δίνει τη δυνατότητα στον δημιουργό να υπαναχωρήσει από συμβάσεις μεταβίβασης ή εκμετάλλευσης έργων λόγου ή επιστήμης, εφόσον είναι αναγκαίο για την προστασία της προσωπικότητάς του εξαιτίας μεταβολής στις πεποιθήσεις του ή στις περιστάσεις. Η εξουσία αυτή προϋποθέτει την προηγούμενη καταβολή αποζημίωσης στον αντισυμβαλλόμενο για τη θετική του ζημία.

Η ιδιαιτερότητα του ηθικού δικαιώματος έγκειται όχι μόνο στο ότι είναι **ανεξάρτητο από το περιουσιακό** αλλά και στο ότι **δεν μεταβιβάζεται**. Το δικαίωμα αυτό δεν πρέπει να ασκείται καταχρηστικά και ενάντια στον σκοπό της σύμβασης.

Για περισσότερες σχετικές πληροφορίες μπορείτε να επισκεφτείτε την ιστοσελίδα του ΟΠΙ

<http://www.opi.gr/index.php/2013-10-03-12-23-43/2013-10-04-06-34-37#f4>.

Εξαιρέσεις / Περιορισμοί

Δεν είναι απαραίτητη, όμως, πάντα η άδεια και η αμοιβή του δημιουργού, προκειμένου κανείς να χρησιμοποιήσει το έργο του. Ο νόμος προβλέπει ορισμένες ρητές **εξαιρέσεις (περιορισμούς)** υπέρ της ιδιωτικής αναπαραγωγής, της τέχνης, της εκπαίδευσης και της επιστήμης, καθώς και υπέρ της ολότητας, για χάρη δηλαδή του δημοσίου συμφέροντος. Σύμφωνα

με τον νόμο 2121/1993 (α. 18-28Γ) επιτρέπεται η χρήση έργων για ορισμένους ρητά αναφερόμενους λόγους και υπό τις αυστηρές προϋποθέσεις που ο νόμος θέτει, χωρίς να απαιτείται η άδεια του δημιουργού. Αυτοί είναι οι παρακάτω:

1. **Παράθεση σύντομων αποσπασμάτων** για υποστήριξη γνώμης ή άσκηση κριτικής.
2. Αναπαραγωγή έργων σε **εκπαιδευτικά σχολικά βιβλία και ανθολογίες.**
3. Αναπαραγωγή έργων **για διδασκαλία ή για εξετάσεις σε εκπαιδευτικό ίδρυμα.**
4. Αναπαραγωγή πρόσθετου αντιτύπου από **βιβλιοθήκες και αρχεία**, το οποίο δεν μπορεί να βρεθεί μέσα σε εύλογο χρονικό διάστημα από την αγορά.
5. Αναπαραγωγή **κινηματογραφικής ταινίας** με σκοπό τη διατήρησή της στο Εθνικό Κινηματογραφικό Αρχείο.
6. Αναπαραγωγή έργων για να χρησιμοποιηθούν σε **δικαστικές ή διοικητικές διαδικασίες.**
7. Χρήση έργων για **λόγους ενημέρωσης.**
8. Χρήση στα μέσα **μαζικής επικοινωνίας εικόνων με έργα αρχιτεκτονικής, εικαστικών τεχνών, φωτογραφίας** που βρίσκονται μόνιμα σε δημόσιο χώρο.
9. **Δημόσια παράσταση ή εκτέλεση έργων σε περίπτωση επίσημων τελετών και στο πλαίσιο δραστηριότητας εκπαιδευτικών ιδρυμάτων** από το προσωπικό και τους μαθητές ή σπουδαστές.
10. Χρήση έργων **των εικαστικών τεχνών** για την παρουσίασή τους στο κοινό μέσα σε **μουσεία ή στο πλαίσιο εκθέσεων** και η **αναπαραγωγή τους σε καταλόγους** για την πώλησή τους.

11. Αναπαραγωγή έργων προς όφελος των τυφλών, κωφαλάλων και προσώπων με άλλες αναπηρίες για χρήσεις που συνδέονται άμεσα με την αναπηρία τους (για περισσότερες πληροφορίες μπορείτε να επισκεφτείτε την ιστοσελίδα του ΟΠΙ <http://www.opi.gr/index.php/2013-10-03-12-23-43/2015-03-06-13-09-41>).
12. Ορισμένες χρήσεις ορφανών έργων (έργα στα οποία κανένας δικαιούχος δεν έχει ταυτοποιηθεί ή ακόμα και αν έχει ταυτοποιηθεί, δεν έχει εντοπιστεί παρά τη διενέργεια επιμελούς αναζήτησης) (για περισσότερες πληροφορίες μπορείτε να επισκεφτείτε την ιστοσελίδα του ΟΠΙ <http://www.opi.gr/index.php/2013-10-03-12-23-43/2014-05-07-10-13-16>).

Τέλος, μια από τις σημαντικότερες εξαιρέσεις είναι η **αναπαραγωγή έργων για ιδιωτική χρήση**. Ιδιωτική είναι η χρήση όταν γίνεται ατομικά από τον κάτοχο του υλικού φορέα του έργου ή για χρήση από το οικογενειακό και στενό κοινωνικό του περιβάλλον, όπως για παράδειγμα η φωτοτυπική αναπαραγωγή ορισμένων σελίδων από ένα βιβλίο που έχει στην κατοχή του για τη χρήση τους σε συγγραφή άρθρου ή η αναπαραγωγή ενός cd που έχει στην κατοχή του για τη δημιουργία ενός πρόσθετου αντιγράφου για το αυτοκίνητο ή το εξοχικό.

Η αναπαραγωγή αυτή έχει σημαντικές οικονομικές επιπτώσεις στα συμφέροντα των δημιουργών και των δικαιούχων των συγγενικών δικαιωμάτων, καθώς μειώνει τις πωλήσεις και κατά συνέπεια και τα έσοδά τους. Για τη διατήρηση των ισορροπιών ορίστηκε η **καταβολή μιας εύλογης αμοιβής** προς όφελος των δημιουργών και των δικαιούχων συγγενικών δικαιωμάτων. Η εύλογη αυτή αμοιβή αποτελεί ένα ποσοστό επί της αξίας των τεχνικών μέσων (π.χ. συσκευών εγγραφής ήχου ή ήχου και εικόνας, υλικών φορέων ψηφιακής αντιγραφής, φωτοτυπικών μηχανημάτων, χαρτιού κατάλληλου για φωτοτυπίες κ.ά.) που χρησιμοποιούνται για την αναπαραγωγή των έργων στο πλαίσιο της ιδιωτικής αναπαραγωγής. Η εύλογη αμοιβή καταβάλλεται από τους εισαγωγείς ή τους παραγωγούς των μέσων αυτών στους δημιουργούς και στους δικαιούχους των συγγενικών δικαιωμάτων μέσω οργανισμών συλλογικής διαχείρισης.

Η εξαίρεση της ιδιωτικής αναπαραγωγής δεν ισχύει για την αναπαραγωγή ηλεκτρονικής βάσης δεδομένων, ενώ εφαρμόζεται περιοριστικά για την αναπαραγωγή προγραμμάτων η/υ (μόνο για τη δημιουργία ενός εφεδρικού αντιγράφου ασφαλείας ή για την παρακολούθηση, τη μελέτη ή τη δοκιμή της λειτουργίας ενός προγράμματος στο πλαίσιο της νόμιμης χρήσης του).

Οι περιορισμοί αυτοί αφορούν στο περιουσιακό δικαίωμα και μόνο. Το ηθικό δικαίωμα δεν υπόκειται σε περιορισμούς.

Ιδιοκτησία, άσκηση και μεταβίβαση του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας

Ο δικαιούχος του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας, αυτός δηλαδή που μπορεί να επικαλεστεί το περιουσιακό δικαίωμα, είναι κατά κανόνα αυτός που δημιούργησε το έργο, ο δημιουργός του. Αλλά αυτό δεν ισχύει πάντα. Σε περίπτωση δημιουργών που εργάζονται στο Δημόσιο ή σε ΝΠΔΔ, το περιουσιακό δικαίωμα επί των έργων που δημιουργούν σε εκτέλεση του υπηρεσιακού τους καθήκοντος μεταβιβάζεται αυτοδικαίως στον εργοδότη τους, εκτός αν έχει συμφωνηθεί κάτι διαφορετικό. Δεν συμβαίνει το ίδιο και στους μισθωτούς του ιδιωτικού τομέα, οι οποίοι δημιουργούν έργα πνευματικής ιδιοκτησίας σε εκτέλεση σύμβασης εργασίας. Στην περίπτωση αυτή ο εργοδότης αποκτά αυτοδίκαια εκείνες μόνο τις εξουσίες του περιουσιακού δικαιώματος που είναι αναγκαίες για να εκπληρωθεί ο σκοπός της σύμβασης.

Ο αρχικός δικαιούχος, συνήθως, δεν μπορεί ο ίδιος να εκμεταλλευθεί το έργο του, γιατί δεν έχει την οικονομική δυνατότητα και την επιχειρησιακή υποστήριξη ή υποδομή για κάτι τέτοιο. Συνεπώς, συνάπτει συμβάσεις με τρίτους για να εκμεταλλευθεί και να αξιοποιήσει το έργο του.

Η μεταβίβαση του περιουσιακού δικαιώματος μπορεί να λάβει διάφορες μορφές.

Ο δημιουργός μπορεί:

- να μεταβιβάσει το σύνολο του περιουσιακού του δικαιώματος, το οποίο περιλαμβάνει όλες τις περιουσιακές εξουσίες,
- να μεταβιβάσει **ορισμένες μόνο περιουσιακές εξουσίες** (δηλαδή μέρος του περιουσιακού του δικαιώματος),
- να αναθέσει σε κάποιον τρίτο και εκείνος να αναλάβει την υποχρέωση να ασκήσει ορισμένες εξουσίες (**συμβάσεις εκμετάλλευσης**),
- να επιτρέψει σε κάποιον τρίτο να ασκήσει όλες ή μερικές από τις εξουσίες του περιουσιακού του δικαιώματος (**άδειες εκμετάλλευσης**).

Οι συμβάσεις ή οι άδειες εκμετάλλευσης μπορεί να είναι **αποκλειστικές ή μη αποκλειστικές** (δυνατότητα ή μη σύναψης με άλλον τρίτο σύμβασης ή άδειας εκμετάλλευσης).

Οι συμβάσεις, όποια μορφή και αν έχουν, πρέπει να είναι γραπτές αλλιώς είναι άκυρες. Την ακυρότητά τους, ωστόσο, μπορεί να την επικαλεστεί μόνο ο δημιουργός και όχι ο αντισυμβαλλόμενός του. Ο νόμος, δηλαδή, λειτουργεί στη συγκεκριμένη περίπτωση υπέρ του δημιουργού δίνοντάς του την ευκαιρία να επικαλεστεί σύμβαση που δεν είναι γραπτή, στερώντας, όμως, τη δυνατότητα αυτή από τον αντισυμβαλλόμενό του για λόγους κοινωνικής ισορροπίας, δεδομένου ότι συνήθως ο δημιουργός είναι το αδύνατο μέρος μιας εμπορικής σύμβασης.

Ο νόμος προβλέπει και άλλες δικλείδες ασφαλείας υπέρ του δημιουργού, όπως για παράδειγμα την απαγόρευση της μεταβίβασης του συνόλου των μελλοντικών έργων του, το ότι δεν περιλαμβάνονται στη σύμβαση του δημιουργού με τρίτους τρόποι εκμετάλλευσης του έργου του που δεν ήταν γνωστοί κατά την κατάρτιση της σύμβασης, καθώς και ότι η αμοιβή του δημιουργού ορίζεται κατά κανόνα ως ποσοστό επί των ακαθάριστων εισπράξεων που αντιστοιχούν στην εκμετάλλευση του έργου του.

Το ηθικό δικαίωμα δεν μεταβιβάζεται. Ωστόσο, ο δημιουργός μπορεί να συμφωνήσει σε κάποιες πράξεις που αλλιώς θα αποτελούσαν προσβολή του ηθικού δικαιώματός του, προκειμένου να ασκηθούν οι περιουσιακές εξουσίες που μεταβίβασε. Για παράδειγμα, αν ένας συγγραφέας συμφωνήσει να διασκευαστεί το μυθιστόρημά του σε θεατρικό έργο, θα πρέπει να δεχθεί ότι θα λάβουν χώρα και κάποιες τροποποιήσεις. Συνεπώς, δεν μπορεί να επικαλεστεί την ηθική εξουσία διατήρησης της ακεραιότητας του έργου του, καθώς κατ' αυτόν τον τρόπο δεν θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί η διασκευή. Εάν, ωστόσο, οι τροποποιήσεις αυτές ξεπερνούν ό,τι θα μπορούσε να θεωρηθεί αναγκαίο και σκόπιμο για τη διασκευή, ο δημιουργός μπορεί να επικαλεστεί το ηθικό του δικαίωμα.

Διάκριση μεταξύ υλικού φορέα και ενσωματωμένου έργου

Σημαντική κρίνεται, επίσης, η διάκριση μεταξύ της **κυριότητας επί του υλικού φορέα**, στον οποίο ενσωματώνεται το έργο (π.χ. το cd που περιλαμβάνει το τραγούδι) και στο **δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας** επί του έργου (π.χ. στο τραγούδι). Όταν κάποιος αποκτά την κυριότητα στον υλικό φορέα (π.χ. αγοράζει το cd) δεν αποκτά ταυτόχρονα δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας ή/και συγγενικό δικαίωμα επί αυτού (π.χ. το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας ανήκει στον στιχουργό, τον μουσικοσυνθέτη, το συγγενικό δικαίωμα ανήκει στον τραγουδιστή, στους μουσικούς και στη δισκογραφική εταιρεία). Συνεπώς, εκείνος που αγοράζει το cd δεν μπορεί να εκμεταλλευθεί το έργο που περιέχεται σε αυτό με κανέναν τρόπο. Μπορεί μόνο να το χρησιμοποιεί για να ακούει το περιεχόμενό του, να το δωρίσει ή να το καταστρέψει. Όπως αναφέραμε παραπάνω, μπορεί να κάνει και αντίγραφο προκειμένου να το χρησιμοποιήσει στο αυτοκίνητο ή στο εξοχικό του (ιδιωτική αναπαραγωγή).

Συλλογική διαχείριση

Συχνά στην πράξη είναι ιδιαίτερα δυσχερές ως αδύνατο ο δημιουργός να προστατεύει και να διαχειρίζεται μεμονωμένα τα δικαιώματά του επί του

έργου του. Δεδομένου του ότι η εκμετάλλευση του έργου μπορεί να λαμβάνει χώρα ανά πάσα στιγμή σε οποιοδήποτε σημείο της υφελίου με ποικίλους τρόπους (τηλεόραση, ραδιόφωνο, διαδίκτυο κλπ), η συλλογική διαχείριση στη σύγχρονη εποχή είναι αναγκαία. Για τον λόγο αυτόν χρησιμοποιεί φορείς που διαχειρίζονται συλλογικά (δηλαδή για λογαριασμό περισσότερων δημιουργών ή δικαιούχων συγγενικών δικαιωμάτων) δικαιώματα. Οι συλλογικοί αυτοί φορείς ονομάζονται οργανισμοί συλλογικής διαχείρισης και έχουν ως σκοπό την προστασία μιας κατηγορίας δημιουργών ή δικαιούχων συγγενικών δικαιωμάτων (π.χ. μουσικοσυνθετών, στιχουργών, φωτογράφων, σκηνοθετών, ηθοποιών, τραγουδιστών κ.ά.) και τη διαχείριση των περιουσιακών τους δικαιωμάτων. Για να μπορούν, όμως, οι οργανισμοί συλλογικοί διαχείρισης να διαχειρίζονται τα δικαιώματα των δημιουργών και των δικαιούχων συγγενικών δικαιωμάτων, οι τελευταίοι πρέπει να τους εξουσιοδοτήσουν σχετικά.

Για περισσότερες σχετικές πληροφορίες μπορείτε να επισκεφτείτε την ιστοσελίδα του ΟΠΙ

<http://www.opi.gr/index.php/2013-10-03-12-23-43/2013-10-04-06-34-37#f7>

και

<http://www.opi.gr/index.php/2013-10-03-12-23-43/2013-10-04-06-35-23>.

Τα συγγενικά δικαιώματα

Εκτός από τους δημιουργούς των έργων υπάρχουν και άλλοι παράγοντες (φυσικά ή νομικά πρόσωπα), οι οποίοι είτε συνεισφέρουν στην παρουσίαση και διάδοση των έργων είτε επενδύουν οικονομικά στην πνευματική δημιουργία. Η συνεισφορά αυτή δεν πληροί τις απαραίτητες προϋποθέσεις αναγνώρισης δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας. Ωστόσο, επειδή οι παράγοντες αυτοί διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στη μεσολάβηση, παραγωγή, διάδοση και εκμετάλλευση των έργων και τα καθιστούν προσιτά στο κοινό, όπως για παράδειγμα με την ερμηνεία ή την εκτέλεσή τους, τους αναγνωρίζεται συγγενικό δικαίωμα. Ένα δικαίωμα, δηλαδή, συγγενές του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας. Τα συγγενικά δικαιώματα περιλαμβάνουν κάποιες εξουσίες (περιουσιακές και ηθικές), συναφείς με αυτές των δημιουργών, ωστόσο πιο περιορισμένες.

Συγγενικά δικαιώματα αναγνωρίζονται στους:

- **ερμηνευτές και εκτελεστές καλλιτέχνες** (ηθοποιούς, τραγουδιστές, μουσικούς, χορωδούς, χορευτές, καλλιτέχνες κουκλοθέατρου, θεάτρου σκιών κ.ά.) για την προστασία της ερμηνείας τους,
- **παραγωγούς των υλικών φορέων ήχου ή/και εικόνας** για την ηχογράφηση ή μαγνητοσκόπηση, στην οποία έχουν επενδύσει οικονομικά,
- **ραδιοτηλεοπτικούς οργανισμούς** για τις εκπομπές τους,
- **εκδότες εντύπων** για τη στοιχειοθεσία και τη σελιδοποίηση της έκδοσης και
- **σε εκείνους που δημοσιεύουν αδημοσίεута έργα** δημιουργών που δεν βρίσκονται εν ζωή.

Ο νόμος αναγνωρίζει για καθεμία από αυτές τις κατηγορίες συγγενικών δικαιούχων **δικαιώματα με διαφορετικό περιεχόμενο**. Η προστασία των συγγενικών δικαιωμάτων είναι ανεξάρτητη από την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας, υφίσταται παράλληλα με αυτήν και την αφήνει ανεπηρέαστη. Καμία από τις διατάξεις για τα συγγενικά δικαιώματα δεν μπορεί να ερμηνευθεί κατά τρόπο που να θίγει το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας και το αντίστροφο.

Οι περιορισμοί που υφίστανται για το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας ισχύουν και για τα συγγενικά δικαιώματα.

Τί μπορώ να κάνω όταν προσβάλλεται το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας ή τα συγγενικά δικαιώματα στο έργο μου;

Το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας και τα συγγενικά δικαιώματα προσβάλλονται όταν κάποιος ασκεί χωρίς την άδεια του δημιουργού ή του δικαιούχου συγγενικών δικαιωμάτων τα αποκλειστικά δικαιώματα που προβλέπει ο νόμος και εφόσον δεν συντρέχει περίπτωση εφαρμογής εξαίρεσης ή περιορισμού. Προσβολή υφίσταται, επίσης, όταν ασκούνται δικαιώματα από τρίτους κατά παρέκκλιση της αδείας που τους έχει δοθεί από τον δημιουργό ή τον δικαιούχο.

Τόσο η πνευματική ιδιοκτησία όσο και τα συγγενικά δικαιώματα προστατεύονται με ένα πλέγμα αστικών, ποινικών και διοικητικών κυρώσεων αλλά και με προσωρινά (ασφαλιστικά) μέτρα.

Προσωρινά (ασφαλιστικά) μέτρα

Εφόσον πιθανολογείται προσβολή δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας ή συγγενικών δικαιωμάτων ή έχει επέλθει ήδη η προσβολή τους, οι δικαιούχοι έχουν τη δυνατότητα λήψης ασφαλιστικών μέτρων. Με τα ασφαλιστικά μέτρα μπορεί να διαταχθεί η απαγόρευση τέλεσης ή επανάληψης πράξεων που αποτελούν προσβολή δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας ή συγγενικών δικαιωμάτων ή να διαταχθεί να σταματήσει η συνέχισή τους, χωρίς να είναι αναγκαίος ο ειδικός προσδιορισμός των συγκεκριμένων έργων, προς όφελος των οποίων αιτείται η λήψη των ασφαλιστικών μέτρων.

Προβλέπεται, επίσης, η δυνατότητα κατάσχεσης ή αναλυτικής απογραφής και φωτογράφησης των αντικείμενων που αποτελούν μέσο τέλεσης ή

προϊόν ή απόδειξη τέλεσης της προσβολής.

Αστικές, ποινικές & διοικητικές κυρώσεις

Στο πλαίσιο του **αστικού δικαίου** ο δημιουργός ή/και ο δικαιούχος συγγενικού δικαιώματος έχουν την ευχέρεια να καταθέσουν:

- **αγωγή αναγνωριστική** του δικαιώματός τους
- **αγωγή για την άρση της προσβολής**
- **αγωγή για την παράλειψη της προσβολής στο μέλλον**, εφόσον απειλείται προσβολή ή συνέχιση ή επανάληψη προσβολής
- **αγωγή για αποζημίωση και ικανοποίηση της ηθικής βλάβης**, εφόσον υπάρχει υπαιτιότητα του προσβολέα
- **αγωγή για απόδοση αδικαιολόγητου πλουτισμού** του προσβολέα
- **αγωγή για καταβολή του κέρδους** που αποκόμισε από τη διαχείριση της ξένης περιουσίας ο προσβολέας.

Στις **αστικές κυρώσεις** προβλέπεται η **δυνατότητα επιδίκασης αποζημίωσης** στον δικαιούχο για την προσβολή των δικαιωμάτων του, **εφόσον υπάρχει υπαιτιότητα**. Η αποζημίωση δεν μπορεί να είναι κατώτερη από το **διπλάσιο της αμοιβής** που συνήθως ή κατά τον νόμο καταβάλλεται για το είδος της εκμετάλλευσης που έκανε ο υπόχρεος χωρίς την άδεια του δικαιούχου.

Όλες οι προσβολές του περιουσιακού δικαιώματος της πνευματικής ιδιοκτησίας, των ηθικών εξουσιών της δημοσίευσης και της διατήρησης της ακεραιότητας του έργου καθώς και κάποιων εξουσιών που απορρέουν από τα συγγενικά δικαιώματα **είναι πράξεις αξιόποινες και διώκονται αυτεπαγγέλτως**. Οι **ποινικές κυρώσεις** περιλαμβάνουν ποινή φυλάκισης από **ένα (1) έως δέκα (10) χρόνια και χρηματική ποινή από 2.900 έως 59.000 ευρώ** ανάλογα με τη βαρύτητα της πράξης.

Ο ν. 2121/1993 προβλέπει, επίσης, **διοικητικό πρόστιμο** για όσους παράνομα αναπαράγουν, πωλούν, διανέμουν ή κατέχουν με σκοπό διανομής **προγράμματα η/υ**, για πλανόδιους ή στάσιμους (εκτός καταστήματος) που παράνομα διανέμουν ή κατέχουν με σκοπό διανομής υλικούς φορείς ήχου (π.χ. cds) αλλά και για όσους αναπαράγουν ή διανέμουν παράνομους υλικούς φορείς ήχου εντός καταστημάτων. Το διοικητικό πρόστιμο επιβάλλεται από την Αστυνομία, το ΣΔΟΕ, τα Τελωνεία και το Λιμενικό. Το ύψος του διοικητικού προστίμου ανέρχεται στα **χίλια (1.000) ευρώ** για κάθε παράνομο αντίτυπο προγράμματος η/υ. Για παράνομους υλικούς φορείς ήχου (cds) το διοικητικό πρόστιμο ισούται με το γινόμενο των τεμαχίων φορέων επί 20 ευρώ (αν δηλαδή κατασχέθηκαν 300 cd X 20 ευρώ = 6.000 ευρώ). Σε κάθε περίπτωση, όμως, το ελάχιστο ποσό του διοικητικού προστίμου ανέρχεται σε **χίλια (1.000) ευρώ**. Σε περίπτωση που το διοικητικό πρόστιμο καταβληθεί **αίρεται το αξιόποινο** και δεν ασκείται ποινική δίωξη, εφόσον υπάρχουν μέχρι 50 προγράμματα η/υ και μέχρι 500 υλικοί φορείς ήχου. Το διοικητικό πρόστιμο αποσκοπεί, κυρίως, στην αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση της πειρατείας και στην αποσυμφόρηση των δικαστηρίων.

Για σχετικές πληροφορίες μπορείτε να επισκεφτείτε την ιστοσελίδα του ΟΠΙ <http://www.opi.gr/index.php/2013-10-03-12-23-43/2014-02-19-12-51-51>.

Έργα νέας τεχνολογίας

Προστασία προγραμμάτων η/υ

Το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύει τα προγράμματα η/υ (μια σειρά εντολών που έχουν σκοπό να επιτρέψουν στον η/υ να εκτελέσει ορισμένες λειτουργίες), όπως κάθε άλλο έργο. Συγκεκριμένα ο νόμος προστατεύει τα προγράμματα η/υ και το προπαρασκευαστικό υλικό σχεδιασμού τους, με κάποιες μικρές μόνο διαφοροποιήσεις σε σχέση με την προστασία των άλλων έργων, οι οποίες αναφέρονται στην έκταση των δικαιωμάτων και των περιορισμών και υπαγορεύονται από την ιδιαιτερότητα της φύσης τους.

Προστασία βάσεων δεδομένων

Το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύει και τις βάσεις δεδομένων. Βάσεις δεδομένων είναι οι συλλογές έργων, δεδομένων ή άλλων ανεξάρτητων στοιχείων διευθετημένων με συστηματικό ή μεθοδικό τρόπο και προσιτών με ηλεκτρονικά μέσα ή με οποιονδήποτε άλλον τρόπο. Οι βάσεις δεδομένων μπορούν να είναι ψηφιακές ή μη, δηλαδή αναλογικές. Βάση δεδομένων μπορεί να είναι κάθε συλλογή έργων, καλλιτεχνικών, μουσικών κ.ά. ή και συλλογή υλικού, όπως κειμένων, ήχων, εικόνων και αριθμών. Αντικείμενο προστασίας **δεν είναι το περιεχόμενο** των βάσεων δεδομένων **αλλά η επιλογή και η διευθέτηση του περιεχομένου τους**. Συνεπώς, και απλά γεγονότα ή στοιχεία που δεν προστατεύονται μεμονωμένα από το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας μπορούν να προστατευθούν ως συλλογή, εφόσον περιλαμβάνονται σε βάση δεδομένων και υπάρχει πρωτοτυπία στην επιλογή και στη διευθέτηση του περιεχομένου τους. Η πρωτοτυπία υφίσταται αν η βάση δεδομένων αποτελεί προσωπικό πνευματικό δημιούργημα του δημιουργού της. Η προϋπόθεση της πρωτοτυπίας, όμως, δεν συντρέχει για όλες τις βάσεις δεδομένων, με αποτέλεσμα κάποιες, για τις οποίες έχουν γίνει σημαντικές επενδύσεις, να μένουν απροστάτευτες.

Λύση σε αυτό το πρόβλημα δίνει το δικαίωμα **ιδιαίτερης φύσεως του κατασκευαστή βάσης δεδομένων**. Το δικαίωμα αυτό υπάρχει όταν η απόκτηση, ο έλεγχος και η παρουσίαση του περιεχομένου των βάσεων δεδομένων καταδεικνύουν ουσιώδη ποσοτική ή ποιοτική επένδυση εκ μέρους του κατασκευαστή της βάσης δεδομένων. Το δικαίωμα αυτό -υπό ορισμένες προϋποθέσεις- απαγορεύει την εξαγωγή ή και την επαναχρησιμοποίηση του συνόλου ή ουσιώδους μέρους του περιεχομένου της βάσης δεδομένων. Σχετικά παραδείγματα είναι βάσεις δεδομένων με καθαρά αριθμητικά ή στατιστικά στοιχεία ή οι τηλεφωνικοί κατάλογοι. **Το ιδιαίτερο αυτό δικαίωμα μπορεί να υφίσταται παράλληλα με το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας του δημιουργού της βάσης δεδομένων και είναι ανεξάρτητο από αυτό.**

Πνευματική ιδιοκτησία και διαδίκτυο

Το διαδίκτυο δεν είναι άνομο. Ισχύουν σε αυτό όλοι οι νόμοι που ισχύουν και στον συμβατικό κόσμο συμπεριλαμβανομένης της νομοθεσίας για την πνευματική ιδιοκτησία. Συνεπώς, όλα τα προηγούμενα ισχύουν και εφαρμόζονται και στα έργα που βρίσκονται στο διαδίκτυο.

Λίγα λόγια για την προστασία των έργων στο διαδίκτυο

Όλα τα έργα που βρίσκονται στο διαδίκτυο και συνιστούν έργα με την έννοια που περιγράψαμε ανωτέρω, δηλαδή είναι πρωτότυπα πνευματικά δημιουργήματα εκφραζόμενα με οποιαδήποτε μορφή, προστατεύονται με δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας. Ο κατάλογος των έργων που προστατεύονται από το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας είναι ανοιχτός και ο παράγοντας «διαδίκτυο» δεν αλλάζει κάτι στο σημείο αυτό.

Αντικείμενο προστασίας του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας αποτελούν και τα ιδιωτικά μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e-mails),

εφόσον παρουσιάζουν πρωτοτυπία (όπως την περιγράψαμε παραπάνω). Άλλα έγγραφα, όπως άρθρα εφημερίδων που δημοσιεύονται στο διαδίκτυο, αποτελούν αντικείμενο προστασίας πνευματικής ιδιοκτησίας. Φωτογραφίες και γραφικά σχέδια αποτελούν και αυτά αντικείμενο προστασίας, ανεξάρτητα αν είναι αποτέλεσμα ψηφιακής επεξεργασίας. Για τον λόγο αυτόν δεν επιτρέπεται η αντιγραφή τους παρά μόνο για ιδιωτική χρήση. Σε αυτήν, βέβαια, δεν περιλαμβάνεται η χρήση των έργων αυτών σε προσωπική ιστοσελίδα, αφού η πρόσβαση σε αυτή είναι ελεύθερη στον καθένα που «σερφάρει» στο διαδίκτυο. Στους λεγόμενους δίαυλους συνομιλιών (chat rooms) ανταλλάσσονται συχνά απόψεις για θέματα της καθημερινότητας. Οι εκφερόμενες απόψεις στο πλαίσιο αυτών των συζητήσεων για οικονομικά, πολιτιστικά, κοινωνικά και πολιτικά ζητήματα υπόκεινται, επίσης, στο δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας.

Ακόμα και οι ιστοσελίδες μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο πνευματικής ιδιοκτησίας ως προς τα τμήματα ή σημεία τους εκείνα που παρουσιάζουν πρωτοτυπία και μπορούν να χαρακτηρισθούν ως έργα. Για παράδειγμα, το πρόγραμμα η/υ που μάς βοηθάει να περιηγηθούμε σε μία ιστοσελίδα, μπορεί να προστατεύεται. Προστατεύονται, επίσης, τα κείμενα που περιέχονται σε αυτήν, ο σχεδιασμός τους, τα γραφιστικά σχέδια, οι φωτογραφίες, η μουσική επένδυση και οτιδήποτε άλλο, εφόσον αποτελεί πρωτότυπη πνευματική δημιουργία. Οι ιστοσελίδες στο σύνολό τους ενδέχεται να προστατεύονται ως βάσεις δεδομένων.

Προστατεύονται, επίσης, τα ηλεκτρονικά παιχνίδια (video games) και τα έργα εικονικής πραγματικότητας.

Τί είναι η πειρατεία και ποιες οι συνέπειές της;

Η πειρατεία -όρος που εκφράζει στην καθομιλουμένη την έννοια της μαζικής (ή σε μεγάλη κλίμακα) προσβολής των δικαιωμάτων της πνευματικής ιδιοκτησίας- αναφέρεται στην κατασκευή, διανομή και πώληση μη εξουσιοδοτημένων αντιγράφων (πειρατικών αντιγράφων) υλικού προστατευόμενου με δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας.

Η πειρατεία στην πνευματική ιδιοκτησία εκδηλώνεται με διάφορες μορφές και αφορά κυρίως στον τομέα της μουσικής, των οπτικοακουστικών έργων, των προγραμμάτων η/υ, των εκδόσεων και των ραδιοτηλεοπτικών εκπομπών. Σχετίζεται δε κυρίως με το διαδίκτυο και το παράνομο «ανέβασμα» και «κατέβασμα», καθώς και την παράνομη «ανταλλαγή αρχείων» προστατευόμενων έργων.

Η πειρατεία αγαθών που ενσωματώνουν δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας ή/και συγγενικά δικαιώματα αποτελεί ένα παγκόσμιο φαινόμενο που αποκτά ανησυχητικές διαστάσεις. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τελωνείων σε πρόσφατη έρευνά του ανακοίνωσε ότι το 5% του παγκόσμιου εμπορίου αφορά σε πειρατικά προϊόντα. Η ΕΕ αντίστοιχα διαπίστωσε ότι ένα ποσοστό της τάξεως του 5-7% του παγκόσμιου εμπορίου βασίζεται στην πειρατεία, που ισοδυναμεί με απώλεια εσόδων για την ΕΕ έως και 300 εκατομμυρίων ευρώ. Ερευνώντας στο ίδιο επίπεδο ο ΟΟΣΑ τοποθετεί τις υπολογιζόμενες απώλειες στο παγκόσμιο εμπόριο λόγω της πειρατείας πάνω από το 5%. Τα ίδια ανησυχητικά νούμερα παρουσιάζονται και στον τομέα της απώλειας θέσεων εργασίας λόγω του φαινομένου της πειρατείας. Η απώλεια υπολογίζεται γύρω στις 120.000 θέσεις εργασίας τον χρόνο στις ΗΠΑ και 100.000 θέσεις στην ΕΕ.

Οι συνέπειες μπορούν να συνοψισθούν στις εξής παρακάτω:

- Φτωχοποίηση των δημιουργών και δικαιούχων συγγενικών δικαιωμάτων
- Συρρίκνωση των σχετικών πολιτιστικών επιχειρήσεων και κατά συνέπεια μη δυνατότητα ανάπτυξης των σχετικών πολιτιστικών -και όχι μόνο- βιομηχανιών
- Απώλεια θέσεων εργασίας
- Μείωση/Διστακτικότητα επενδύσεων

- Απώλεια εσόδων του ελληνικού δημοσίου λόγω μειωμένων εισπράξεων ΦΠΑ, τελωνειακών δασμών και επενδύσεων (σε χρόνο και χρήμα) προσωπικού δημοσίων υπηρεσιών για την πάταξη της πειρατείας
- Απειλή για την προστασία του καταναλωτή
- Διακύβευση του κύρους της χώρας
- Αδυναμία επιβολής των σχετικών νόμων και εφαρμογής των διεθνών υποχρεώσεων.

Ο ΟΠΙ έχει εκδώσει και άλλους Οδηγούς (για μαθητές Δημοτικού, για μαθητές Γυμνασίου-Λυκείου, για δασκάλους, για τη δημόσια εκτέλεση, για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις και για τη συλλογική διαχείριση δικαιωμάτων) που είναι διαθέσιμοι στην ιστοσελίδα του ΟΠΙ <http://www.opi.gr/index.php/2013-10-03-12-24-10/2013-10-04-06-43-11>.

Για τυχόν άλλα ερωτήματα σχετικά με την πνευματική ιδιοκτησία μπορείτε να επικοινωνείτε με τον ΟΠΙ (2132147800 ή protocol@opi.gr) ή να επισκέπτεστε την ιστοσελίδα του www.opi.gr.

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ

Μετσόβου 5, 106 82 Αθήνα

T: 213 214 7800, Fax: 210 825 3732

protocol@opi.gr, www.opi.gr

Supported by:

OFFICE FOR HARMONIZATION
IN THE INTERNAL MARKET
(TRADE MARKS AND DESIGNS)

